

Warszawa, dnia 20 sierpnia 2015 r.

Poz. 743

**UCHWAŁA  
PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ**

z dnia 27 lipca 2015 r.

**w sprawie wytycznych dla komisarzy wyborczych dotyczących przygotowania i przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego zarządzonego na dzień 6 września 2015 r.**

Na podstawie art. 161 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112, z późn. zm.<sup>1)</sup>) w związku z art. 92 ust. 1 oraz art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. z 2015 r. poz. 318) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

**§ 1.** Ustala się wytyczne dla komisarzy wyborczych dotyczące przygotowania i przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego zarządzonego na dzień 6 września 2015 r., stanowiące załącznik do uchwały.

**§ 2.** Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej: *W. Kozielowicz*

---

<sup>1)</sup> Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 26, poz. 134, Nr 94, poz. 550, Nr 102, poz. 588, Nr 134, poz. 777, Nr 147, poz. 881, Nr 149, poz. 889, Nr 171, poz. 1016 i Nr 217, poz. 1281, z 2012 r. poz. 849, 951 i 1529, z 2014 r. poz. 179, 180 i 1072 oraz z 2015 r. poz. 1043, 1044 i 1045.

## WYTYCZNE DLA KOMISARZY WYBORCZYCH DOTYCZĄCE PRZYGOTOWANIA I PRZEPROWADZENIA REFERENDUM OGÓLNOKRAJOWEGO ZARZĄDZONEGO NA DZIEŃ 6 WRZEŚNIA 2015 R.

Niniejsze wytyczne dotyczą przygotowania i przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego zarządzanego na dzień 6 września 2015 r. oraz określają tryb i zasady powoływania przez komisarzy wyborczych pełnomocników, którzy, w przypadku ich powołania, wykonują zadania związane z przyjmowaniem protokołów głosowania od obwodowych komisji do spraw referendum oraz sprawdzeniem zgodności arytmetycznej wyników głosowania w obwodzie.

### I. Zadania przed dniem głosowania i w czasie głosowania

#### 1. Zagadnienia ogólne

Komisarz wyborczy ustala szczegółowy plan działań podejmowanych w dniu poprzedzającym dzień głosowania i w dniu głosowania oraz zasady współdziałania z komisjami obwodowymi, z wójtami (burmistrzami, prezydentami miast) na obszarze swojej właściwości oraz ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i ład publiczny. Plan działań komisarza wyborczego obejmować powinien harmonogram ciągłych dyżurów komisarza wyborczego i upoważnionych przez niego osób w dniu głosowania, zapewniających możliwość udzielania wyjaśnień obwodowym komisjom do spraw referendum, zwanym dalej „komisjami obwodowymi” lub „komisjami”, i osobom uprawnionym do udziału w referendum oraz podejmowanie przez komisarza wyborczego, w trybie nadzoru, interwencji w przypadku wystąpienia nieprawidłowości w pracy komisji obwodowych lub innych zdarzeń wymagających działań ze strony komisarza wyborczego.

Współdziałanie z organami jednostek samorządu terytorialnego powinno dotyczyć w szczególności:

- 1) ustanowienia w urzędach gmin dyżurów pracowników, w godzinach otwarcia lokali komisji obwodowych, w celu udzielania tym komisjom informacji, o których mowa w art. 51 § 2 pkt 2 Kodeksu wyborczego;
- 2) stworzenia możliwości przekazywania komisjom obwodowym dodatkowych wyjaśnień i informacji w dniu głosowania;
- 3) udzielania komisjom obwodowym niezbędnej pomocy w razie nieprzewidzianych sytuacji;
- 4) zapewnienia stałej łączności (odbiór telefonów i telefaksów) oraz stałej gotowości środków transportu w dniu poprzedzającym referendum, w dniu głosowania i w dniach następnym aż do zakończenia ustalania wyników głosowania;
- 5) zapewnienia odpowiedniego sprzętu informatycznego oraz wyznaczenia osób odpowiedzialnych za obsługę informatyczną.

Należy także zadbać o zastępcze źródła oświetlenia siedzib komisji obwodowych, a także zapewnić awaryjne zasilanie energią elektryczną, zwłaszcza w siedzibie komisarza wyborczego.

Komisarz wyborczy czuwa nad:

- 1) właściwym zwołaniem pierwszych posiedzeń komisji obwodowych. Zwołanie przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) tych posiedzeń powinno być dokonane możliwie niezwłocznie po ich powołaniu. Komisarz wyborczy czuwa także nad przekazaniem komisjom obwodowym tekstu ustawy o referendum ogólnokrajowym, wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej dla komisji obwodowych, dotyczących zadań i trybu pracy w przygotowaniu i przeprowadzeniu głosowania w referendum ogólnokrajowym, oraz regulaminu komisji. Komisarz wyborczy sprawdza, czy komisje obwodowe dokonały wyboru przewodniczącego i zastępcy przewodniczącego komisji, a także czy została podana do publicznej wiadomości informacja o składach komisji;
- 2) prawidłowym i terminowym sporządzeniem spisów osób uprawnionych do udziału w referendum i ich aktualizacją oraz w miarę potrzeby udziela wójtom (burmistrzom, prezydentom miast) wyjaśnień w tym zakresie. Zaleca się upowszechnienie, za pośrednictwem urzędów gmin i w innych formach, informacji o możliwości dopisania do spisu w wybranym obwodzie głosowania oraz o możliwości głosowania korespondencyjnego i głosowania przez pełnomocnika, a także o głosowaniu na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania.

Komisarz wyborczy lub upoważnione przez niego osoby powinny pełnić dyżury w przeddzień i w dniu głosowania w celu rozpatrywania skarg, udzielania wyjaśnień oraz pomocy komisjom obwodowym i podejmowania niezbędnych działań w razie zaistnienia nieprzewidzianych sytuacji. Komisarz wyborczy rozpatruje te sprawy niezwłocznie, podejmując stosowne postanowienia.

## 2. Szkolenia komisji obwodowych

Komisarz wyborczy ustali plan szkoleń komisji obwodowych.

Przed szkoleniem komisjom należy przekazać niezbędne materiały i wzory dokumentów referendalnych (ustawę, wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej wraz z regulaminem komisji obwodowej, wzór protokołu głosowania, wzór karty do głosowania itp.) w celu wcześniejszego zapoznania się z ich treścią.

Szczególnego podkreślenia w trakcie szkoleń wymagają następujące zagadnienia:

- 1) ustalanie tożsamości osoby uprawnionej do udziału w referendum przez komisję, przed wydaniem karty do głosowania, wyłącznie na podstawie okazanego dokumentu ze zdjęciem;
- 2) sytuacje, w których komisja obwodowa może dopisać osobę uprawnioną do udziału w referendum do spisu osób uprawnionych w dniu głosowania;
- 3) zaświadczenia o prawie do głosowania;
- 4) głosowanie przez pełnomocnika;
- 5) głosowanie korespondencyjne w komisjach obwodowych wyznaczonych do takiego głosowania;
- 6) wykonywanie obliczeń, a zwłaszcza liczby otrzymanych kart do głosowania, liczby kart wydanych osobom głosującym, liczby osób głosujących przez pełnomocnika, liczb związanych z głosowaniem korespondencyjnym, liczby kart niewykorzystanych, liczby głosów nieważnych oraz liczby głosów ważnych ustalonej odrębnie dla każdego pytania, a także liczby głosów pozytywnych „Tak” i liczby głosów negatywnych „Nie” oddanych na poszczególne pytania;
- 7) sposób ustalania liczb wpisywanych w poszczególnych punktach protokołu głosowania komisji obwodowej, zasady sprawdzania arytmetycznej zgodności ustalonych wyników głosowania i wypełniania pozostałych punktów protokołu;
- 8) ustalenia dotyczące informatycznego wspomaganie komisji obwodowych;
- 9) zakaz opuszczenia lokalu komisji przed podaniem przez nią do publicznej wiadomości wyników głosowania w obwodzie;
- 10) rola pełnomocnika komisarza wyborczego (w przypadku jego powołania) do sprawdzenia zgodności arytmetycznej danych w protokołach głosowania;
- 11) sposób przekazywania protokołów głosowania pełnomocnikowi komisarza wyborczego lub bezpośrednio komisarzowi wyborczemu;
- 12) możliwość rejestrowania przez mężów zaufania i ich zastępców z wykorzystaniem własnych urzędzeń rejestrujących pracy komisji obwodowej w dniu głosowania, od podjęcia przez komisję czynności wykonywanych do czasu rozpoczęcia głosowania, oraz w okresie od zamknięcia lokalu komisji do czasu podpisania protokołu głosowania, wynikająca z nowelizacji Kodeksu wyborczego. Przez użyte w dalszej części wytycznych wyrazy „mąż zaufania” należy także rozumieć zastępcę męża zaufania.

### II. Zasady powoływania pełnomocników komisarzy wyborczych i wykonania przez nich zadań

Komisarz wyborczy może powołać w gminach swoich pełnomocników. Do zadań pełnomocnika należy przyjmowanie protokołów głosowania od komisji obwodowych oraz sprawdzenie zgodności arytmetycznej wyników głosowania w obwodzie, ustalonych przez komisje obwodowe nieobjęte wspomaganie informatycznym, a także **przez komisje obwodowe, które zostały objęte wspomaganie informatycznym, lecz nie miały możliwości transmisji danych liczbowych z protokołu do komisarza wyborczego**. Sprawdzenia dokonuje się zgodnie z warunkami zgodności arytmetycznej wyników głosowania w obwodzie określonymi w pkt IV.

W gminach do 20 obwodów może zostać powołany jeden pełnomocnik, a w gminach, w których utworzono większą liczbę obwodów głosowania – jeden lub więcej pełnomocników; ich liczba powinna być dostosowana do liczby obwodów i warunków komunikacyjnych.

Komisarz wyborczy powołuje pełnomocników spośród pracowników samorządowych gminy, powiatu lub województwa, pracowników urzędów wojewódzkich bądź spośród innych osób wskazanych przez dyrektora właściwej delegatury Krajowego Biura Wyborczego. Powołanie pełnomocników następuje w drodze postanowienia.

Siedziby pełnomocników komisarz wyborczy ustala w porozumieniu z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta). Siedziba pełnomocnika powinna znajdować się w rejonowym punkcie odbioru protokołów.

Warunki techniczno-materialne wykonania zadań pełnomocnika zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta) jako zadanie zlecone gminie. Wydatki z tym związane pokrywane są ze środków przeznaczonych na przeprowadzenie referendum.

Niezbędne jest, aby w siedzibie pełnomocnika znajdował się telefon umożliwiający kontakt z komisjami obwodowymi i komisarzem wyborczym oraz wykaz wszystkich, objętych właściwością pełnomocnika, komisji obwodowych z ich numerami, adresami i numerami telefonów. W wykazie odnotowuje się godziny dostarczenia pełnomocnikowi protokołów głosowania. Pełnomocnikowi zapewnia się druki pokwitowania odbioru przez pełnomocnika doręczonych mu protokołów głosowania w obwodzie.

Pełnomocnik powinien być wyposażony w komputer z **dostępem do Internetu**, zapewniony przez urząd gminy, umożliwiający sprawdzenie zgodności arytmetycznej ustalonych wyników głosowania w obwodzie.

Osoba powołana przez komisarza wyborczego na pełnomocnika jest wynagradzana za wykonanie zadań na podstawie umowy zlecenia zawieranej z zainteresowanym przez dyrektora właściwej delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

### **III. Zadania komisarzy wyborczych związane z przyjmowaniem protokołów głosowania od komisji obwodowych, ustalaniem wyników głosowania na obszarze właściwości komisarza wyborczego, sporządzeniem protokołu głosowania na tym obszarze i przekazaniem go Państwowej Komisji Wyborczej**

#### **1. Przekazywanie protokołów głosowania przez komisje obwodowe**

Komisarz wyborczy ustala sposób przyjmowania protokołów głosowania z obwodów i informuje o tych ustaleniach przewodniczących komisji obwodowych oraz pełnomocników, o których mowa w pkt II – o ile zostali powołani.

Protokoły są dostarczane przez przewodniczących komisji obwodowych lub ich zastępców do rejonowych punktów odbioru protokołów bądź bezpośrednio do właściwego komisarza wyborczego.

Siedziby rejonowych punktów odbioru protokołów należy lokalizować w urzędach miast i gmin, urzędach dzielnic, a w szczególnych wypadkach w innych budynkach administracji samorządowej. Rejonowy punkt odbioru może być usytuowany w siedzibie komisarza wyborczego.

Protokoły do rejonowych punktów odbioru są dostarczane niezwłocznie. Przy czynnościach przekazywania kopert z protokołami w punktach rejonowych oraz w czasie ich transportu mogą być obecni mężowie zaufania wyznaczeni do komisji obwodowych oraz obserwatorzy międzynarodowi. Konieczne jest zapewnienie dyżuru i łączności z członkami komisji obwodowych do czasu stwierdzenia przez komisarza wyborczego, że protokół głosowania został sporządzony prawidłowo, i powiadomienia o tym dyżurującego członka komisji obwodowej.

Komisje obwodowe przekazują w rejonowych punktach odbioru, za pokwitowaniem, zaklejoną kopertę zawierającą protokół głosowania w obwodzie wraz z załączonymi do protokołu ewentualnymi zarzutami mężów zaufania i/lub członków komisji oraz zajęciem wobec nich stanowiskiem komisji.

W przypadku komisji obwodowych posiadających obsługę informatyczną doręcza się również raport ostrzeżeń do protokołu głosowania (gdy system informatyczny taki wygenerował), a w przypadku tych spośród nich, w których nie było możliwości transmisji danych liczbowych z protokołu do komisarza wyborczego, dodatkowo nośnik z zapisanymi danymi z protokołu.

Komisje doręczają również pełnomocnikowi, o którym mowa w pkt II, w celu weryfikacji danych, **kopię protokołu głosowania w obwodzie** podpisaną przez wszystkich członków komisji uczestniczących przy ustalaniu wyników głosowania.

#### **2. Postępowanie pełnomocnika komisarza wyborczego w przypadku stosowania systemu informatycznego**

Na podstawie kopii protokołu przekazanej przez komisję obwodową pełnomocnik komisarza wyborczego sprawdza formalną poprawność sporządzenia protokołu, tj. czy prawidłowo wpisano numer obwodu, a także kod terytorialny gminy, czy protokół jest podpisany przez wymaganą liczbę członków komisji (co najmniej przez połowę składu komisji, w tym jej przewodniczącego lub zastępcę) i czy jest opatrzony właściwą pieczęcią, a także czy właściwy kod kreskowy i symbol kontrolny jest na każdej stronie protokołu. Następnie, po wyczytaniu elektronicznej wersji protokołu, porównuje dane tam zawarte z danymi znajdującymi się w przekazanej mu kopii protokołu.

**Jeżeli komisja obwodowa nie miała możliwości transmisji danych liczbowych z protokołu do komisarza wyborczego**, pełnomocnik komisarza wyborczego wprowadza dane z protokołu głosowania z dostarczonego mu nośnika. Następnie dokonuje – o ile posiada taką możliwość – transmisji tych danych do komisarza wyborczego. Przy czym zgodność danych przesyłanych przez pełnomocnika z danymi zawartymi w protokole głosowania przyjętym przez komisję uwiarytelnia kodem jednorazowym przewodniczący komisji obwodowej. Jeśli pełnomocnik również nie miał możliwości transmisji danych, komisarzowi wyborczemu dostarcza się dodatkowo nośnik z zapisanymi danymi z protokołu.

**Jeżeli komisja obwodowa nie korzystała ze wspomagania informatycznego**, pełnomocnik komisarza wyborczego wprowadza do systemu informatycznego dane z protokołu, na podstawie dostarczonej mu kopii protokołu. Następnie sprawdza on szczegółowo arytmetyczną zgodność danych w zakresie określonym w pkt IV.

W przypadku stwierdzenia błędów pełnomocnik **drukuje zestawienie błędów** i przekazuje je (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania), w sposób wcześniej uzgodniony, komisji obwodowej **w celu usunięcia błędów**.

W przypadku wystąpienia jedynie ostrzeżeń pełnomocnik drukuje raport ostrzeżeń i przekazuje go komisji obwodowej (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania) w celu przeanalizowania ich i – w razie stwierdzenia ich zasadności – dokonania korekty danych liczbowych w protokole. Jeżeli komisja, po analizie ostrzeżeń, dojdzie do wniosku, że dane liczbowe są prawidłowe, powinna wpisać swoje stanowisko na wydruku raportu ostrzeżeń.

O sposobie sprostowania błędów arytmetycznych komisja obwodowa zawiadamia telefonicznie pełnomocnika komisarza wyborczego i po uzyskaniu potwierdzenia, że błędy usunięto, **poprawia protokół**.

Po otrzymaniu poprawionej kopii protokołu pełnomocnik sprawdza, czy błędy usunięto, i potwierdza poprawność ustalonych wyników.

Jeżeli system nie sygnalizował niezgodności arytmetycznych lub zostały one usunięte, pełnomocnik przesyła dane z protokołu głosowania do komisarza wyborczego. Przewodniczący komisji obwodowej uwierzytelnia kodem jednorazowym zgodność danych przesyłanych przez pełnomocnika z danymi zawartymi w protokole głosowania przyjętym przez komisję. Pełnomocnik drukuje kopię protokołu głosowania i raport ostrzeżeń (jeśli został wygenerowany), które, po podpisaniu przez przewodniczącego komisji obwodowej, są przekazywane komisarzowi wyborczemu wraz z protokołem głosowania sporządzonym przez komisję obwodową. Jeśli pełnomocnik nie miał możliwości transmisji danych, komisarzowi wyborczemu dostarcza się dodatkowo nośnik z zapisanymi danymi z protokołu.

### **3. Postępowanie pełnomocnika komisarza wyborczego w przypadku braku możliwości zastosowania systemu informatycznego**

Na podstawie kopii protokołu przekazanej przez komisję obwodową pełnomocnik komisarza wyborczego sprawdza formalną poprawność sporządzenia protokołu, tj. czy prawidłowo wpisano numer obwodu, a także kod terytorialny gminy, czy protokół jest podpisany przez wymaganą liczbę członków komisji (co najmniej przez połowę składu komisji, w tym jej przewodniczącego lub zastępcę) i czy jest opatrzony właściwą pieczęcią, a także czy są parafy wszystkich członków komisji obecnych przy sporządzaniu protokołu na każdej – poza stroną z podpisami – stronie protokołu.

Następnie, na podstawie kopii protokołu, pełnomocnik komisarza wyborczego sprawdza szczegółowo arytmetyczną zgodność danych w sposób ustalony przez komisarza wyborczego. Dopuszczalne jest użycie w tym celu dostępnych narzędzi informatycznych. Przy sprawdzaniu zgodności arytmetycznej stosuje się kryteria określone w pkt IV.

Pełnomocnik po stwierdzeniu, że dane liczbowe podane w kopii protokołu pod względem ich arytmetycznej zgodności zostały ustalone prawidłowo, niezwłocznie potwierdza to komisji obwodowej. Fakt ten pełnomocnik odnotowuje na przekazanej mu przez komisję kopii protokołu, czyniąc adnotację o dacie i godzinie wykonanych czynności potwierdzoną swoim podpisem.

W przypadku stwierdzenia błędów (naruszeń warunków określonych w pkt IV.1) pełnomocnik **wskazuje je na piśmie i** (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania) **przekazuje**, w sposób wcześniej uzgodniony, komisji obwodowej **w celu usunięcia błędów**.

W przypadku wystąpienia naruszeń warunków określonych w pkt IV.2 pełnomocnik wskazuje je na piśmie i przekazuje komisji obwodowej (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania) w celu przeanalizowania ich i – w razie stwierdzenia ich zasadności – dokonania korekty danych liczbowych w protokole. Jeżeli komisja, po analizie, dojdzie do wniosku, że dane liczbowe są prawidłowe, powinna wpisać swoje stanowisko na przekazanej przez pełnomocnika informacji o stwierdzonych naruszeniach warunków arytmetycznych.

O sposobie sprostowania błędów arytmetycznych komisja obwodowa zawiadamia telefonicznie pełnomocnika komisarza wyborczego i po uzyskaniu potwierdzenia, że błędy usunięto, **poprawia protokół**.

Po otrzymaniu poprawionej kopii protokołu pełnomocnik sprawdza, czy błędy usunięto, i potwierdza poprawność ustalonych wyników.

### **4. Postępowanie pełnomocnika komisarza wyborczego po zakończeniu prac**

Po zakończeniu prac wszystkie kopie protokołów otrzymane od komisji obwodowych pełnomocnik pakuje i przekazuje jako depozyt właściwemu wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).

## 5. Odbiór protokołów głosowania przez komisarza wyborczego

Komisarz wyborczy z chwilą zakończenia głosowania powinien być gotowy do przyjmowania protokołów bezpośrednio od komisji obwodowych, gdy w siedzibie komisarza usytuowany jest rejonowy punkt odbioru protokołów, oraz przekazywanych mu przez pełnomocników, o których mowa w pkt II.

Przy przekazywaniu komisarzowi wyborczemu protokołów głosowania z obwodów mogą być obecne osoby pełniące funkcję męża zaufania przy komisarzu wyborczym, zwane dalej „osobami pełniącymi funkcję męża zaufania”, mężowie zaufania wyznaczeni do komisji obwodowej, jeżeli przybyli do siedziby komisarza, oraz obserwatorzy międzynarodowi. Przy dalszych czynnościach komisarza wyborczego mogą uczestniczyć osoby pełniące funkcję męża zaufania, a także obserwatorzy międzynarodowi.

## 6. Sprawdzenie protokołów głosowania w obwodach. Postępowanie w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w sporządzeniu protokołu

Przyjmując protokół głosowania, komisarz wyborczy sprawdza, czy znajduje się on w zapieczętowanej kopercie; odbiór każdego protokołu odnotowuje się w przygotowanym wcześniej wykazie obwodów głosowania. Następnie protokół sprawdza się pod względem poprawności jego sporządzenia, zwracając uwagę, czy prawidłowo wpisano numer obwodu, a także kod terytorialny gminy, czy protokół jest podpisany przez wymaganą liczbę członków komisji (co najmniej przez połowę składu komisji, w tym jej przewodniczącego lub zastępcę) i czy jest opatrzony właściwą pieczęcią. Ponadto komisarz wyborczy sprawdza, czy protokół jest kompletny, a także, w przypadku protokołu sporządzonego przy pomocy systemu informatycznego, czy wszystkie karty protokołu są oznaczone tym samym symbolem kontrolnym systemu informatycznego. W razie wniesienia do protokołu zarzutów przez mężów zaufania wyznaczonych do komisji obwodowej lub członków tej komisji należy sprawdzić, czy komisja obwodowa ustosunkowała się do zarzutów.

Komisarz wyborczy dla sprawdzenia poprawności ustalenia wyników głosowania w obwodach korzysta ze wspomaganie informatycznego na zasadach określonych w odrębnej uchwale Państwowej Komisji Wyborczej. Jeżeli nie jest możliwe użycie systemu informatycznego, sprawdzenia dokonuje się w sposób ustalony przez komisarza wyborczego, w tym przy użyciu dostępnych innych narzędzi informatycznych. W takim przypadku dane z protokołów głosowania wprowadzane są również do arkusza kalkulacyjnego przekazanego komisarzom wyborczym przez Państwową Komisję Wyborczą. W arkuszu tym dokonuje się także sprawdzenia zgodności danych arytmetycznych z protokołami głosowania.

Jeżeli nie ma przeszkód w użyciu systemu informatycznego, zespół osób zapewniających wspomaganie informatyczne, działający pod nadzorem komisarza wyborczego:

- 1) weryfikuje zgodność danych elektronicznych otrzymanych z komisji obwodowych z dostarczonymi protokołami głosowania – w przypadku danych przesłanych bezpośrednio przez komisje obwodowe lub przez pełnomocnika, o którym mowa w pkt II, jeśli został powołany;
- 2) wprowadza do systemu informatycznego dane elektroniczne dostarczone na nośniku wraz z protokołem głosowania oraz sprawdza zgodność tych danych z dostarczonym protokołem głosowania przez ich porównanie – w przypadku gdy nie było możliwości przesłania danych ani przez komisję obwodową, ani przez pełnomocnika, o którym mowa w pkt II, jeśli został powołany;
- 3) wprowadza do systemu dane z protokołu głosowania i sprawdza zgodność arytmetyczną wyników głosowania w obwodzie – w przypadku komisji obwodowych nieobjętych obsługą informatyczną, gdy nie było możliwości wprowadzenia danych z kopii protokołu przez pełnomocnika, o którym mowa w pkt II, lub gdy nie został on powołany.

W przypadku, o którym mowa w ppkt 3, dane z protokołów głosowania wprowadza do systemu informatycznego operator – członek zespołu zapewniającego wspomaganie informatyczne komisarza wyborczego. W przypadku wystąpienia błędów nie jest możliwe zapisanie danych w systemie. W przypadku wystąpienia ostrzeżeń – komisarz wyborczy podejmuje decyzję o zatwierdzeniu protokołu lub wycofaniu go w celu ustalenia poprawnych wyników głosowania przez komisję obwodową.

W przypadku niestwierdzenia błędów bądź po ich skorygowaniu przez komisję obwodową dane są zapisywane w systemie. Operator drukuje wtedy wtórnik protokołu zawierający kod kreskowy i symbol kontrolny. Dodatkowo potwierdza się podpisem zgodność wydrukowanego **wtórника** protokołu z protokołem komisji obwodowej.

Po zatwierdzeniu danych elektronicznych, do protokołu dołącza się raport ostrzeżeń (jeśli wystąpiły) i podpisany wydruk wtórника protokołu.

Każdy protokół głosowania w obwodzie, po zatwierdzeniu w systemie informatycznym, pełnomocnik do spraw obsługi informatycznej zwraca komisarzowi wyborczemu lub upoważnionej przez niego osobie, wraz z potwierdzeniem jego zgodności arytmetycznej, zgodnie z warunkami określonymi w pkt IV.

Jeżeli protokół nie ma wad, komisarz wyborczy zawiadamia komisję obwodową o przyjęciu protokołu.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w protokole komisarz wyborczy wskazuje je na piśmie i ustala sposób ich usunięcia, informując o tym niezwłocznie właściwą komisję obwodową. Usunięcie nieprawidłowości może polegać w szczególności na: sporządzeniu nowego protokołu głosowania w obwodzie, naniesieniu na już sporządzony protokół poprawek i ich parafowaniu przez członków komisji obwodowej oraz opatrzeniu pieczęcią komisji, uzupełnieniu danych w protokole (np. podpisów członków komisji obwodowych).

Jeżeli przy ustalaniu wyników głosowania przez komisarza wyborczego korzystano z systemu informatycznego, na żądanie osób pełniących funkcję męża zaufania oraz obserwatorów międzynarodowych komisarz wyborczy może zlecić wykonanie wydruków kontrolnych z kilku wskazanych przez nich obwodów głosowania w celu porównania danych z protokołami. Mogą oni otrzymać kopie wydruków sprawdzonych w ten sposób protokołów. Ograniczenie liczby protokołów porównywanych z wydrukami jest podyktowane wyłącznie względami organizacyjnymi; o wprowadzeniu określonych ograniczeń decyduje komisarz wyborczy.

## **7. Ustalenie zbiorczych wyników głosowania i sporządzanie protokołu zbiorczych wyników głosowania**

Po otrzymaniu protokołów głosowania ze wszystkich obwodów, sprawdzeniu poprawności ich sporządzenia i, w przypadku gdy korzystano z systemu informatycznego, zatwierdzeniu w tym systemie danych z protokołów, komisarz wyborczy sporządza protokół głosowania na obszarze jego właściwości.

Gdy nie ma przeszkód w wykorzystaniu systemu informatycznego sporządza się wydruk projektu protokołu głosowania na obszarze właściwości komisarza wyborczego. Komisarz wyborczy może sprawdzić dane zawarte w projekcie z wyliczeniami dokonanymi inną metodą; jeżeli dane z wyliczeń dokonanych w różny sposób nie są identyczne, należy wyjaśnić i usunąć przyczynę rozbieżności.

Jeżeli zachodzą przeszkody w wykorzystaniu systemu informatycznego, protokół głosowania na obszarze właściwości komisarza wyborczego sporządza się „ręcznie”, sumując dane z protokołów głosowania sporządzonych przez komisje obwodowe. Dopuszczalne jest użycie w tym celu innych dostępnych narzędzi informatycznych.

Protokół głosowania na obszarze właściwości komisarza wyborczego sporządza się w trzech egzemplarzach.

W przypadku wniesienia przez osoby pełniące funkcję męża zaufania zarzutów do protokołu komisarz wyborczy ustosunkowuje się do nich w odpowiedniej rubryce protokołu albo w dołączonym do protokołu odrębnym dokumencie.

Komisarz wyborczy niezwłocznie po sporządzeniu protokołu podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania na obszarze jego właściwości przez wywieszenie jednego egzemplarza protokołu w siedzibie, w miejscu dostępnym dla zainteresowanych osób. Protokół powinien być wywieszony w taki sposób, żeby możliwe było jego odczytanie także z wózka inwalidzkiego.

## **8. Tryb postępowania w przypadku niezyskania wyników głosowania z obwodów utworzonych za granicą lub na polskich statkach morskich**

W przypadku niezyskania wyników głosowania z obwodu głosowania utworzonego za granicą lub na polskim statku morskim w ciągu 24 godzin od zakończenia głosowania w tym obwodzie, właściwy komisarz wyborczy uznaje – podejmując stosowne postanowienie – głosowanie w tym obwodzie za niebyłe, a informację o tym zamieszcza w protokole (art. 230 § 2 Kodeksu wyborczego w związku z art. 92 ust. 1 ustawy o referendum ogólnokrajowym).

## **9. Przekazanie protokołu zbiorczych wyników głosowania Państwowej Komisji Wyborczej**

Komisarz wyborczy niezwłocznie po sporządzeniu protokołu głosowania na obszarze jego właściwości przekazuje do Państwowej Komisji Wyborczej za pośrednictwem sieci elektronicznego przesyłania danych:

- 1) dokument elektroniczny zawierający obraz protokołu podpisanego przez komisarza wyborczego,
- 2) plik zawierający dane z protokołu,
- 3) arkusz kalkulacyjny zawierający dane z wynikami głosowania z obwodów znajdujących się na obszarze właściwości komisarza wyborczego

podpisane podpisem elektronicznym przez komisarza wyborczego lub dyrektora właściwej delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

W przypadku awarii uniemożliwiającej przekazanie protokołu we wskazany wyżej sposób, komisarz wyborczy przekazuje protokół faksem, a niezwłocznie po usunięciu awarii dokonuje transmisji za pośrednictwem sieci elektronicznego przesyłania danych.

Przy przekazywaniu protokołu mogą być obecne osoby pełniące funkcję męża zaufania oraz obserwatorzy międzynarodowi.

Komisarz wyborczy przekazuje niezwłocznie Państwowej Komisji Wyborczej egzemplarz protokołu głosowania na obszarze jego właściwości wraz z ewentualnymi załącznikami do protokołu. Wraz z protokołem przekazuje się wykaz zarzutów wniesionych przez osoby pełniące funkcję męża zaufania oraz stanowisko zajęte przez komisarza wyborczego wobec tych zarzutów.

Z protokołem przekazywany jest także nośnik informatyczny z dokumentami przekazanymi uprzednio za pośrednictwem sieci elektronicznego przesyłania danych.

Przekazywane dokumenty są dostarczane w pakietach zaklejonych i opieczętowanych na wszystkich złączach, z tym że protokół głosowania na obszarze właściwości komisarza wyborczego stanowi odrębny pakiet; doręcza je komisarz wyborczy bądź upoważniony przez niego pracownik delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

Dokumentacja dostarczana jest najdogodniejszym (umożliwiającym najszybsze dostarczenie) środkiem transportu.

Sposób zabezpieczenia dokumentacji podczas transportu komisarz wyborczy ustala z właściwym komendantem jednostki Policji.

Przyjęcie dokumentacji następuje w siedzibie Państwowej Komisji Wyborczej.

Pozostałe dokumenty z przeprowadzonego referendum przekazuje się na przechowanie dyrektorowi właściwej delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

#### **IV. Warunki potwierdzające zgodność arytmetyczną danych o wynikach głosowania**

1. Wymienione niżej warunki muszą być bezwzględnie spełnione; ich niespełnienie dowodzi błędnego ustalenia wyników głosowania w obwodzie lub wadliwego sporządzenia protokołu głosowania:
  - 1) wszystkie dane liczbowe o wynikach głosowania są liczbami całkowitymi nieujemnymi;
  - 2) liczba osób, którym wydano karty do głosowania, nie może być większa od liczby osób uprawnionych do udziału w referendum;
  - 3) liczba kart wyjętych z urny musi być równa sumie liczby kart nieważnych i liczby kart ważnych;
  - 4) liczba kart ważnych musi być równa sumie liczby głosów nieważnych i liczby głosów ważnych odpowiednio w każdej sprawie;
  - 5) liczby dotyczące głosowania korespondencyjnego muszą być równe 0 w obwodach nieobjętych głosowaniem korespondencyjnym;
  - 6) suma liczby osób głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania i liczby osób głosujących przez pełnomocnika nie może być większa od liczby osób, którym wydano karty do głosowania;
  - 7) suma liczby kopert zwrotnych, w których nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu, i liczby kopert, w których oświadczenie nie było podpisane, nie może być większa od liczby otrzymanych kopert zwrotnych;
  - 8) suma liczby kopert zwrotnych, w których nie było koperty na kartę do głosowania, oraz liczby kopert zwrotnych, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania, nie może być większa od liczby otrzymanych kopert zwrotnych;
  - 9) suma głosów pozytywnych „TAK” i negatywnych „NIE” odrębnie w każdej sprawie musi być równa odpowiedniej liczbie głosów ważnych;
  - 10) liczba otrzymanych kopert zwrotnych nie może być większa niż liczba osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wysłano pakiety referendalne;
  - 11) suma liczby osób, którym wydano karty do głosowania, i liczby osób, którym wysłano pakiety referendalne, nie może być większa od liczby osób uprawnionych do udziału w referendum;
  - 12) liczba osób głosujących przez pełnomocnika nie może być większa od liczby osób, którym wydano karty do głosowania;
  - 13) liczba osób głosujących przez pełnomocnika musi być równa 0 – w obwodach odrębnych, zagranicznych i na statkach;
  - 14) liczba kart wyjętych z urny musi być większa niż 0, gdy liczba osób, którym wydano karty do głosowania, jest większa niż 0 – w obwodach stałych;
  - 15) przy podpisywaniu protokołu obwodowego musi być obecna co najmniej połowa składu komisji, w tym przewodniczący lub zastępca przewodniczącego komisji.

2. W przypadku gdy wymienione niżej warunki nie zostały spełnione, komisja obwodowa (jeżeli nie ma przeszkód w stosowaniu systemu informatycznego) dołącza do protokołu wydrukowany raport ostrzeżeń podpisany przez wszystkie osoby wchodzące w skład komisji uczestniczące w ustalaniu wyników głosowania. Dotyczy to następujących warunków:
- 1) suma liczby osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania, i liczby niewykorzystanych kart do głosowania powinna być równa liczbie kart do głosowania otrzymanych przez komisję;
  - 2) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania, nie powinna przekraczać 90% liczby osób uprawnionych do udziału w referendum – w obwodach stałych w kraju;
  - 3) liczby osób uprawnionych do udziału w referendum, osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania, kart wyjętych z urny i kart ważnych powinny być dodatnie;
  - 4) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum nie powinna być mniejsza niż liczba kart ważnych;
  - 5) liczba kart wyjętych z kopert na kartę do głosowania nie powinna być większa od liczby osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wysłano pakiety referendalne;
  - 6) liczba kart wyjętych z urny pomniejszona o liczbę kart wyjętych z kopert na karty do głosowania powinna być równa liczbie osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania;
  - 7) liczba kopert na karty do głosowania wrzuconych do urny nie powinna być większa niż liczba otrzymanych kopert zwrotnych pomniejszona o liczbę kopert zwrotnych niespełniających odpowiednich warunków zawartych w protokole;
  - 8) liczba kart nieważnych nie powinna być większa od zera;
  - 9) liczba kart nieważnych, gdy jest większa od zera, nie powinna być większa od liczby lub równa liczbie głosów nieważnych odpowiednio w każdej sprawie;
  - 10) liczba kart ważnych pomniejszona o liczbę osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wysłano pakiety referendalne, nie powinna być większa niż liczba osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania;
  - 11) liczba kart wyjętych z urny pomniejszona o liczbę kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny powinna być równa liczbie osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania;
  - 12) liczba kart do głosowania wyjętych z kopert na kartę do głosowania powinna być równa liczbie kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny;
  - 13) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum pomniejszona o liczbę osób uprawnionych do udziału w referendum głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania nie powinna być większa od 120% lub mniejsza od 80% szacowanej liczby osób uprawnionych do udziału w referendum (ustalanej w meldunku przedreferendalnym) – w obwodzie stałym w kraju;
  - 14) liczba otrzymanych kart do głosowania w obwodach stałych nie powinna być mniejsza niż 50% i większa niż 90% od szacowanej liczby osób uprawnionych do udziału w referendum (ustalanej w meldunku przedreferendalnym) – w obwodzie stałym w kraju;
  - 15) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum głosujących przez pełnomocnika nie powinna być równa liczbie osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania, gdy ta jest większa od zera;
  - 16) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum głosujących na podstawie zaświadczenia nie powinna być równa liczbie osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wydano karty do głosowania, gdy ta jest większa od zera;
  - 17) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum głosujących przez pełnomocnika nie powinna być większa od liczby sporządzonych aktów pełnomocnictwa, ustalanej w meldunku przedreferendalnym;
  - 18) liczba osób uprawnionych do udziału w referendum, którym wysłano pakiety referendalne, nie powinna być większa od liczby wysłanych pakietów referendalnych, ustalanej w meldunku przedreferendalnym.